

Villányi Attila

18. Nemzetközi Junior Természettudományi Diákolimpia

(Dubai, 2021. december 12-21.)

A Nemzetközi Junior Természettudományi Diákolimpiát (International Junior Science Olympiad, röviden IJSO) 2004-ben Indonézia alapította. A versenyen való részvétel egyik leglényegesebb kritériuma, hogy csak 16. évüket be nem töltött diákok indulhatnak a versenyen. Magyarországon ez azt jelenti, hogy érdemben a középiskolát épp elkezdő, illetve szerencsés esetben egyes 10. osztályos középiskolás, kivételes esetben igen tehetséges 8. osztályos általános iskolások versenyezhetnek.

A Németországba tervezett 17. IJSO-t a COVID-19 járvány miatt törölték. Ez nagyon kedvezőtlenül hatott az idei csapat kiválasztására, hiszen minden évben szokott lenni olyan diák, aki a korhatár alapján másodszor is részt vehet a válogatón és így a versenyen. Most ezek a diákok a 16. IJSO-ról már mind kiöregedtek a versenyből, és így nem volt reményünk az extra húzóórára. Az idei szervezők úgy döntöttek, hogy a versenyt hibrid módon rendezik meg: mivel a versenyzők korosztályának megfelelő fiatalokat sok országban még nem oltották be, a diákok otthoni versenyzése mellett döntöttek, a tanárok közül viszont országonként egy főt meghívtak a verseny „színhelyére”. A versenyfeladatok megvitatása és fordítása online történt, a kinyomtatott feladatlapokat a diákok papíralapú formában töltötték ki, illetve a laborfordulót is élőben végezték, amihez minden országnak két felügyelőt is fel kellett kérnie (és bekamerázható helyszínt is kellett biztosítania).

A versenyen elvileg egyenlő arányban szerepel a három természettudományos tantárgy (fizika, kémia, biológia), így azok, akik több tárgybán is járatosak, a felkészítón kevesebbet kell hozzátanulniuk. A versenyfelkészítőre általában azon diákokat hívjuk, akik a versenyt megelőző tanévben bejutottak egy vagy több természettudományi országos verseny döntőjébe. Ebben az évben – a COVID-19 járvány miatt

– több korosztályi verseny nem fejeződött be addigra, amikor a felkészítőt el akartuk kezdeni, ezért olyan kollégákat kerestünk meg, akik tanítványai a korábbi években sikeresen szerepeltek a versenyeken, illetve olyanokat, akik maguk is az IJSO érmesei voltak. Az ő javaslataik alapján körülbelül 27 meghívást küldtünk ki 7–8–9. osztályt befejező diákoknak. Közülük 19-en ígérték, hogy eljönnek a felkészítő első alkalmára, de végül csak 13 diák jelent meg június 21-én az Apáczai Gimnáziumban.

Ezt az olimpiát az oktatási kormányzat 2007 és 2017 között anyagi segítséggel is támogatta. A versenyek támogatási rendszerének átalakulása után 2018 óta a Nemzeti Tehetség Program ide illő programjából kaptunk támogatást. A Richter Gedeon Nyrt. a verseny elejétől fogva jelentős anyagi támogatást nyújt a csapatnak. További támogatónk a Servier Kutatóintézet Kft. A verseny anyagi oldalának kezelését, illetve a pályázatok lebonyolítását az MKE végzi, ami óriási segítséget jelent a csapat számára.

A versenyre való felkészítést ebben az évben is júniusban kezdtük meg (Gyertyán Attila matematikából és fizikából, Dr. Ács Zoltán biológiából, Varga Bence és Villányi Attila kémiából), mivel a megtanulandó tananyag olyan nagy, hogy ezért az őszi felkészítés nem elegendő. Az általános iskolai kémia tananyag további csökkenése és a 7. osztályos jelentkezők miatt Varga Bence intenzívebb kémia képzést nyújtott a diákoknak az általános iskolai tananyagból. A nyolcnapos tréning után az általános és középiskolai iskolai tankönyvekből jelöltük ki az elsajátítandó (illetve átismétlendő) ismereteket, összefüggéseket, illetve az általunk készített prezentációkból kellett az új anyagot elsajátítaniuk a versenyre készülőknek. Szeptember legelején írtuk meg az első selejtező dolgozatot, amelyre már csak 11 diák jött el. A válogató eredménye alapján, terveink, és a korábbi hagyományok szerint a legalább 50%-os teljesítményt elérő legjobb diákokat szerettük volna kiválasztani. A megjelent diákok meglehetősen rossz átlageredményt értek el, ezért úgy döntöttünk, hogy idén hat fő helyett csak 3 diákkal veszünk részt a versenyen. A legjobb három diák teljesítménye 50% felett volt, a negyedik, tartaléknak beválasztott diáké már 50% alatt (a többiek 9–35% között teljesítettek).

A négy diákot szeptember és október folyamán minden hétvégén – és több esetben hétközben is – a korábbi versenyek tapasztalatai és a

követelmények alapján az ELTE Apáczai Csere János gyakorló Gimnázium és Kollégiumban készítettük fel. Gyertyán Attila fizikából, Dr. Ács Zoltán biológiából, Villányi Attila kémiából végezte a felkészítést. A felkészítés során egyre egyértelműbbé vált, hogy az eredetileg kiválasztott három diák teljesítménye a legjobb, ezért úgy döntöttünk, hogy nem íratunk második válogatót. A kialakult háromfős csapat az utolsó hónapban a további elméleti felkészítő mellett kipróbálhatta a gyakorlati forduló team-munkáját is. Kémiából ezt – Villányi Attila egyéb elfoglaltságai miatt – Vörös Tamás tehetséges vegyész vezette, aki egyben kiváló tanár is, apáczais öregdiák, IJSO és kétszeres IChO érmes, korábban a Balassi Intézetben is készített fel határon túli fiatalokat a kétszintű kémia érettségire.

Az idei magyar csapat tagjai:

Erdélyi Kata, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium 9. osztályos tanulója,

Molnár Kristóf István, a budapesti Városmajori Gimnázium 10. osztályos tanulója,

Tusnády Sámuel, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium 9. osztályos tanulója,

Mivel Molnár Kristóf egyértelműen a fizika „gyakorlati specialista” feladatot választotta, a két fazekasos diákot kértük, hogy kémiából az esetleges titrálási feladathoz végezzenek minél több mérést a középiskolai tanárunkkal a saját gimnáziumukban. Az ebben való segítségért nagy köszönet jár Albert Attilának a Budapesti Fazekas Mihály Általános Iskola és Gimnázium kémiatanárának.

Villányi Attila december 12-én indult el Dubaiba, ahol hétfőn a nyitó ünnepség után, szerdán és pénteken egész nap a helyszínen, Gyertyán Attila és Dr. Ács Zoltán pedig itthonról vett részt a feladatok online megvitatásában és a feladatlapok online fordításában. A hotel wifi hálózata nem volt alkalmas az OlyExams program zavartalan működtetésére, ezért az első napon az egész éjszakát a fordítással és a fájlok kezelésével töltöttük, végül Gyertyán Attila itthon fejezte be a kémia feladatok fordítását és az egész feladatsor összerakását. A második fordítási naptól kezdve egy mobil hotspot segítségével sikerült felgyorsítani a helyszíni munkát, de a viták elhúzódása miatt így is igen későn készült el a fordítás.

Magyarfalvi Gábor a versenynapokon (kedd, csütörtök és szombat) az ELTE Kémiai Intézetében délelőtt kinyomtatta a feladatlapokat, és a magyar csapat részére kijelölt délutáni időintervallumban (magyar idő szerint 14:00–17:00 óra között) kamerával felszerelt teremben felügyelte a versenydolgozat megírását. A felügyeletben Varga Bence segített még.

A laborforduló felszerelését – az eredeti elképzelés szerint – a szervezők minden országnak postán küldték volna el. Már novemberben kiderült, hogy például a zsebszámológép a benne lévő elem miatt nem adható fel postán, és végül a használt vegyszereket, reagenseket is a versenyben részt vevő országoknak kell beszerezniük. Ezeket az ELTE Kémiai Intézete bocsátotta rendelkezésünkre, egyetlen anyagot kellett beszereznie a Magyar Kémikusok Egyesületének. Az ELTE Analitikai Tanszékének két technikusa, Bérczes Szilvia és Valentin Zsófia készítette elő a munkahelyeket és reagenseket Magyarfalvi Gábor irányításával.

A szombati laborfordulóban – a szervezők adatai szerint – végül 52 ország diákjainak eredményei érkeztek vissza értékelésre. (Eredetileg 54 országban kezdték meg a labort, illetve egy országba, Afganisztánba a vámszabályok miatt nem jutott el a laborfelszerelés, így az afgán versenyzőket mint vendégcsapatot kezelték, és az eredményüket csak az első két forduló alapján állapították meg).

Az már a verseny előtt is világos volt, hogy az Egyesült Arab Emírátsok szervezői gyakorlatilag indiai szerzőket bíztak meg a feladatok elkészítésével, és minden egyes tantárgyhoz egy-egy „szakértőt” is felkértek (fizikából holland, biológiából német, kémiából pedig egy uruguayi professzort vagy tanárt) a verseny minőségbiztosítása érdekében. Ennek ellenére rövidesen kiderült, hogy az első, feleletválasztásos tesztekől álló forduló fizika feladatai közül több, a biológia feladatok közül pedig egy már korábban publikált feladat volt. Ebből egy, a mai napig lezáratlan vita keletkezett. Végül a fizika feladatokat változatlan formában feladták a versenyen, a biológia feladatot lecserélték.

A feladatok szakmai színvonala meglehetősen hullámzó volt. Véleményünk szerint különösen a kémia kérdések egy része jelentősen meghaladta a hazai középiskolában tárgyalt teljes kémiaanyag színvonalát is, nemhogy a korosztályi (8-9. évfolyamú) tananyagét.

A gyakorlati forduló összesen öt (1 fizika, 2 kémia, 2 biológia) feladatot tartalmazott. Ez egy háromfős csapat számára 3 óra alatt még akkor is gyakorlatilag megoldhatatlan mennyiségű munka (a 2 kémia feladat például valójában négy titrálás volt legalább 3–3 párhuzamos méréssel), ha előzőleg kaptak egy félórás olvasási időt, amikor még nem kezdhettek bele a munkába, de elolvashatták és megtervezhették a feladatok megoldását. Az írott anyag igen nagy terjedelme (feladatonként 30-40 oldalas füzeteket kaptak) azonban szinte lehetetlenné tette, hogy fél óra alatt akár csak elolvashassák az összes szöveget, és fel tudják mérni, hogy milyen sorrendben érdemes megoldani a feladatokat. Nem véletlen, hogy a gyakorlati részre egyetlen csapat sem kapott maximális pontszámot.

A szervezők csak az utolsó napon bocsátották rendelkezésünkre a versenyzőknek – a szervezők által már értékelt – megoldásait. A megoldások értékelése többnyire korrekt volt, és a kifogásolt értékeléseket többségében készségesen javították. A kémia laborral kapcsolatban gyakorlatilag ellenőrizhetetlen referencia értékekhez viszonyítottak, itt gyakorlatilag nem lehetett reklamálni a mérési adatok pontozásával kapcsolatban. A mérési hiba a vizsgálat során elég nagy volt, így meglehetősen nagy intervallumokat fogadtak el maximális pontszámmal, de a mért fogyások kicsi volta (4–5 cm³) miatt ez valószínűleg még az értékelésnél elfogadottnál is nagyobb relatív hibát okozott.

A pontegyeztetés a kihirdetett kezdéshez képest fél napot csúszott, így az esti ponthúzás is elmaradt. A szervezők éjjel küldtek egy üzenetet, hogy hajnali 2:00 órakor lesz a ponthúzás, ezért több ország – így Magyarország is – átaludta a ponthúzási értekezletet.

Az utóbbi években a versenyzők végső pontszámát, sőt az elért érmeket sem publikálták írásban a szervezők, ezért a zsűri egyik ülésén megszavaztuk, hogy a jövő évtől kezdve minden érmes diák nevét (és országát) ABC-sorrendben érmenként publikálni kell. Ez erre az évre nem vonatkozott, így a verseny során itt-ott megjelent adatok alapján csak annyit tudunk, hogy 52–55 országból 324 versenyző ért el helyezést a versenyen. (A honlapon 70+ ország szerepelt és a nyitó ünnepségen is 396 versenyzőről volt szó, de ezek irreális adatok.) Az Olimpián minden versenyző aranyérmes lett Tajvan, India és Oroszország csapatából, négy aranyérmes szerzett Vietnam, hármat Dél-

Korea, kettőt Thaiföld, illetve Hong Kong, valamint egy-egy aranyérmes Kanada és Kína versenyzője. A laborfordulón csapatsorrendet is hirdettek: érdekes módon aranyérmes az egyik német, ezüstöt az egyik dél-koreai, bronzérmes pedig az egyik szlovák csapat szerzett.

A magyar csapat által elért pontszámok (ld. a táblázatot) alapján – a korábbi évek pontszámaival összevetve – főként bronzérmekre számítottunk. A díjkiosztó után kiderítettük, hogy Erdélyi Kata csak 1 ponttal maradt el az aranyérmestől, ami azt igazolja, hogy ennek a versenynek a feladatai az átlagosnál jóval nehezebbek voltak (és a laborfeladatok mennyisége túl sok). A magyar csapat *minden tagja ezüstérmes* szerzett.

	<i>Feleletválasztás</i>			<i>Elmélet</i>			<i>Gyakorlat</i>			<i>Össz.</i>
	<i>Fiz.</i>	<i>Kém.</i>	<i>Bio.</i>	<i>Fiz.</i>	<i>Kém.</i>	<i>Bio.</i>	<i>Fiz.</i>	<i>Kém.</i>	<i>Bio.</i>	
Elérhető	10	10	10	10	10	10	14	14	12	100
Erdélyi Kata	6,50	10,00	7,50	9,05	5,25	6,35	12,00	8,50	10,20	75,35
Molnár Kristóf István	6,75	5,25	3,25	7,75	6,25	8,30	12,00	8,50	10,20	68,25
Tusnády Sámuel	5,00	4,00	2,50	7,90	6,75	5,30	12,00	8,50	10,20	62,15

A versenyt jövőre Ukrajna szervezi, egyelőre a fővárosban, Kijevben jelenléti versenyre készülnek. 2023-ra Thaiföld vállalta a szervezést, ahol Bangkokban lesz az IJSO. 2024-re évekkal ezelőtt Románia vállalta a verseny megrendezését, de erről azóta sem adott megerősítést, és az idei évben Románia a versenyen sem jelent meg.

A program részben a Miniszterelnökség Családokért Felelős Tárcá Nélküli Miniszter megbízásából a Nemzeti Tehetség Program által meghirdetett NTP-NTMV-21-B-0010 azonosító számú pályázati támogatásból valósul meg.

TeamUP verseny

11-12. évfolyamos, kémia és/vagy biológia iránt érdeklődő diákok vagytok? Alkossatok csapatot, mérkőzzetek meg modern környezetben a TeamUP versenyen és vigyétek el a fődíjat!

Lesznek feladatok kémia, biológia és biokémia témakörökben. A feladatokat online kell megoldanotok a Zosimos alkalmazásban.

A versenyre 3 fős csapatokban jelentkezhetek: valaki értsen a kémiához, valaki a biológiához. Az sem baj, ha van, aki mindkettőhöz.

Az a csapat nyer, amelyik a legtöbb pontot szerzi, vagy azonos pontszám esetén hamarabb adja le a feladatsorokat. Az első helyezett csapat 120.000 Ft-os pénzjutalomban részesül.

Mi nem a lexikai tudásra vagyunk kíváncsiak. Bármilyen segédeszköz használata engedélyezett: a jól megszokott függvénytábla mellett itt nem tiltott az online források használata sem.

A taktika rátok van bízva. Együtt jobb dolgozni, vagy külön-külön egy adott témakörön? Gyorsan jobb haladni, vagy alaposan?

A verseny időpontja **február 11.**, péntek 17:00. Jelentkezni **február 9.** éjfélig lehetséges. A jelentkezéssel és szabállyal kapcsolatos részleteket megtaláljátok a lvlmeup.hu/verseny weboldalon. Kérdéseket az info@lvlmeup.hu e-mail címre várunk.

